

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Центр українсько-європейського наукового співробітництва

Всеукраїнське науково-педагогічне
підвищення кваліфікації

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ВІЙНИ ТА У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ВИКЛИКИ, ПРАВИЛА, ПЕРСПЕКТИВИ

4 березня – 14 квітня 2024 року

УДК

37.09"364/366"(062.5
52) О-72

Організаційний комітет:

Олефіренко Тарас – кандидат педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

Русаков Сергій – кандидат філософських наук, професор, директор Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

Матвієнко Олена – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи та міжнародних зв'язків педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

Кушнірук Світлана – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

Гурковська Тетяна – старший науковий співробітник Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, тренер ЮНІСЕФ за програмою «Забезпечення безперервності навчання та розвитку дітей дошкільного віку в умовах кризи в Україні».

О-72 **Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи** : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. – 368 с.

ISBN 978-966-397-386-9

У збірнику представлено матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи» (4 березня – 14 квітня 2024 року).

УДК 37.09"364/366"(062.552)

© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2024

© Центр українсько-європейського наукового співробітництва, 2024

ISBN 978-966-397-386-9

© Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres», 2024

ЗМІСТ

Арт-терапія як засіб психологічної реабілітації

Авер'янова Н. М.	12
Актуальність використання арттехнік в освітній діяльності закладу позашкільної освіти в умовах сучасних викликів	
Агалець І. О.	15
Підготовка майбутніх вчителів початкової школи до роботи з обдарованими учнями	
Агаркова Н. О.	18
Вплив війни на навчальні заклади та можливості навчання	
Азізов Т. Н., Орлова О. М.	23
Адаптація освітнього процесу до викликів сьогодення в умовах військових дій в Україні	
Алмашова В. С.	26
Отримання освіти під час війни: проблеми та перспективи	
Антонова В. А.	29
Формування стресостійкості у студентів в процесі навчальної діяльності	
Архіпова І. М.	32
Організація дистанційного формату навчання у закладах вищої освіти з використанням інформаційних технологій	
Ашанін В. С.	34
Перспективи розвитку вищої освіти в умовах постконфліктного відновлення: виклики та шляхи розвитку	
Бабко Н. М.	37
Empowering Ukrainian students through creative writing	
Badior N. B., Pavlenko L. I.	40
Особливості психологізму особистості у романі Стівена Кінга «Сяйво»	
Барабашук Ю. В.	42
Мистецька особистість та її діяльність як об'єкт педагогічного дослідження	
Бенч О. Г.	45
Жанрова специфіка Ноктюрна для домри та ф-но К. Мяскова	
Білоус В. П.	49
3	
Екологічна освіта молоді у навчальних закладах	
Бойко М. О.	53
Енергетична грамотність як важлива складова підготовки майбутніх інженерів-педагогів будівельного профілю	
Бондаренко М. І.	55
Methodological approaches to the study of environmental disciplines	
Bondarieva L. M., Zhatova H. O., Trotsenko V. I.	59
Застосування контекстного навчання майбутніх фахівців фармації у професійній підготовці	
Борисенко Н. М., Демченко А. В.	63
Mediation in the conditions of war and in the post-war period: challenges, rules, perspectives	
Ворovykov O. V.	67
Роль літературно-художніх антропонімів у формуванні свідомості українців (на матеріалі	

збірки оповідань про війну «Після 24-го» Владислава Івченка)	
Вегеш А. І.	68
Суб'єктивний дискурс в умовах дистанційного навчання	
Велитченко Л. К.	72
Психологічний супровід особистості військовослужбовців. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям	
Венгер Г. С.	76
Вплив війни на мотивацію до навчання	
Венгеренко І. О.	81
Робота із психологічними розладами під час військової агресії	
Вишневіська О. П.	84
Практична підготовка фахівців з довілля у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка	
Гавриленко О. П., Діброва І. О., Циганок Є. Ю.	85
Проблемні питання здобувачів вищої освіти під час військового стану	
Галуцько О. В.	89
Особливості дистанційного навчання в умовах воєнного стану	
Головко Т. М.	91
Особливості навчання в дистанційному форматі в сучасних умовах	
Гомозова О. А.	93
<p>Innovative technologies of modern media education in the conditions of European integration: theory, methodology, practice</p>	
Gorenko L. I	95
Проблеми мотивації до навчальної діяльності здобувачів освіти під час війни	
Горкуша В. П.	100
Деякі проблеми адаптації школярів до освітнього середовища за кордоном	
Грецька О. Г	103
Правове регулювання виробничих кооперативів у контексті рекодифікації цивільного законодавства України	
Григоренко О. В.....з.....	106
Використання електронних підручників у процесі викладання клінічних дисциплін у медичному університеті	
Гюльмамедова М. Ф	109
Психолого-педагогічні методи виховання Омеляна Вишневіського: застосування у журналістських текстах в умовах війни	
Димніч Н. Д.....	113
Нові стратегії викладання української мови за професійним спрямуванням у закладах вищої освіти	
Діденко Н. М.....	116
Підготовка висококваліфікованих спеціалістів лісової галузі у період війни	
Діденко М. М., Распопіна С. П., Біла Ю. М., Гордіященко А. Ю..	120
Цифрові трансформації в контексті професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів	
Довбенко С. Ю.....	123

Питання Криму	
Донченко С. П.....	126
Використання інформаційних технологій при дистанційному навчанні	
Жданюк Ю. І.	129
Вивчення іноземних мов в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи (на прикладі французької мови)	
Заволока С. І.....	131
Особливості підготовки фахівців у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану	
Зозуля Є. В.	133
Культурні цінності як стратегічний напрямок розвитку вищої мистецької освіти в Україні початку ХХІ століття	
Іваненко О. А.	137
Актуальність використання штучного інтелекту в сучасній освіті	
Іщенко Т. М., Кузьменко Д. В.	141
Особливості викладання навчального предмету «Плавання з методиками викладання» в умовах пандемії та військового стану	
Клопов Р. В., Пономарьов В. О.	143
Безпека в умовах воєнного стану	
Кобець Т. А.	146
Від правового дослідження до передбачення справ: виклики штучного інтелекту для юридичної професії	
Кобрусєва Є. А.	149
Використання STEAM-технологій як інноваційного підходу до викладання анатомо-фізіологічних дисциплін	
Коваленко Л. П.	152
Деякі особливості впровадження дистанційного навчання здобувачів освіти у ДНМУ	
Козинська І. А.	157
Зміни у політичному житті міста Миколаєва внаслідок революційних подій 1917–1918 рр.	3
Кокешко Ф. І.	159
Стратегія використання інноваційних технологій на заняттях з мистецтва для зниження рівня тривожності у дітей в умовах воєнного стану	
Колубасєв О. Л.	162
Особливості викладання травматичного шоку на післядипломному рівні освіти	
Коновчук В. М.	166
Мотивація до навчання здобувачів вищої освіти в умовах війни	
Копчук-Кашецька М. С.	168
Орієнтоване на студента планування змісту електронного навчання у Moodle	
Крайнюков О. М., Кривицька І. А., Найдьонова О. Є.	173
Технології соціальної реабілітації осіб з адиктивною поведінкою	
Красілова Ю. М.	175

Безпечне освітнє середовище в закладах загальної середньої освіти та роль учителя в

його формуванні	
Кудря О. В.	178
Вплив соціально-педагогічних чинників на рівень готовності майбутніх викладачів ЗВО до науково-дослідної діяльності	
Кушнірук С. А.	182
Професійна підготовка майбутніх правників у закладах вищої освіти: виклики воєнного стану	
Лубчук О. Д.	185
Актуальність дослідження соціально-когнітивних аспектів в умовах інформаційно-освітнього середовища	
Любарець В. В.	189
Підвищення рівня ефективності спілкування в умовах війни шляхом застосування спеціальних методик	
Ляшкевич А. І.	191
Феномен стресу у роботі сучасного педагога в умовах війни	
Мельник О. С.	195
Психолого-педагогічні засади створення розвивального освітнього середовища у ЗЗСО як чинник забезпечення успіху особистості у соціумі	
Митник О. Я.	197
Психолого-освітня підтримка дітей-переселенців в умовах воєнного стану	
Михайленко Т. І.	200
Адаптивна фізична культура: сучасні виклики	
Мішин М. В.	203
Особливості педагогічної комунікації в умовах дистанційного навчання	
Мордовцева Н. В.	206
Розвиток резильєнтності у бакалаврів психологічної освіти під час вивчення курсу «Охорона праці та безпека життєдіяльності»	
Нагайчук О. В.	208
Соціально-педагогічна підтримка батьків та дітей раннього віку в умовах війни	
Новоселецька І. Е.	212
Формування в сучасній молоді життєвих цінностей та навичок	
Олексюк М. П.	215
Успішне навчання студентів сьогодні – це вагомий крок до успіху України завтра	
Олійник І. Ю.	220
Особливості викладання дисциплін соціогуманітарного профілю в закладах вищої освіти у воєнний період	
Павлов Ю. В.	224
Освітній процес в умовах російсько-української війни: філософський контекст	
Палагнюк М. М.	227
Щодо безпекової культури здобувачів вищої освіти і викладачів ЗВО під час війни	
Пархоменко А. А.	229
Підвищення кваліфікації моніторів національного превентивного механізму: досвід організації навчання онлайн	

Пивоваров В. В.	233
Важливість використання симуляційного навчання для студента-медика у військовий час	
Пилипчук І. С.	236
Роль медіа та інформаційної грамотності у формуванні стійкості освітнього середовища під час конфліктів	
Плошинська А. А., Черевко С. В., Кондратенко В. В.	239
Вплив освітнього та соціального факторів на систему безпеки: попередження ситуацій надзвичайного та кризового характеру	
Помаза-Пономаренко А. Л.	242
Аналіз базових положень процесу формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури в умовах війни	
Пономарьов В. О.	247
Strategies for the formation of foreign language competence of the future teacher in the conditions of military conflicts	
Ророва Л. М.	251
Вища освіта в умовах воєнного стану	
Поповиченко Г. С.	255
Як повномасштабне вторгнення вплинуло на освіту в Україні	
Причулак Т. С.	257
Інформаційне забезпечення та ІТ супроводження проєктної діяльності	
Прихно Ю. Є.	261
Організація навчального процесу у закладах вищої освіти з використанням інформаційних технологій	
Пятисоцька С. С.	263
Формування моделей безпечної поведінки школярів в освітньому процесі	
Ремех Т. О.	266
Особливості соціоадаптаційних труднощів у дітей з особливими мовленнєвими потребами в умовах воєнних дій	
Рібцун Ю. В.	269
Викладання курсу професійної патології лікарям, які приймають участь у профілактичних медичних оглядах працівників певних категорій	
Родіонова В. В.	273
Мовна динаміка в умовах війни: аналіз змін у лексиці, граматиці та контексті англійської мови	
Саламін Н. А.	276
Безперервна освіта і освітні послуги як детермінанта конкурентоспроможності людського капіталу у контексті визначального чинника зростання соціально-економічного потенціалу держави Сафронова Г. В.	
	279
Комунікативна культура майбутнього викладача: зміст і структура	
Саюк В. І.	283
Використання методики рольових ігор в процесі підготовки вдосконалення навичок у медиків спеціалістів	
Северин С. С.	287
Ситуаційні задачі як аналітичний інструмент вдосконалення клінічного мислення у студентів	

Северина К. О.	289
Використання теоретичних предметів професійного спрямування (історія англійської мови) для розвитку резильєнтності у студентів ЗВО	
Солощук Л. В.	291
Psychosocial support for students in Ukrainian educational establishments	
Сорока Т. В.	294
Синергетичні ефекти в освітньому процесі під час воєнного стану	
Старова В. С.	296
The use of information technologies in the process of teaching higher mathematics at a technical university during war	
Sulima O. V.	299
Інформаційні технології та освіта дорослих під час війни	
Сумятін С. В.	303
Формування клінічного мислення у викладанні внутрішньої медицини в умовах дистанційного навчання	
Супрун О. О.	305
Визначення змін емоційного стану та психофізичних показників у дітей молодшого шкільного віку на уроках хореографії в умовах воєнного стану	
Тарасова Г. К.	308
Апатія та резильєнтність як чинники прояву симптомів ПТСР у студентів	
Татієвська М. М., Кузнецов М. А.	313
Деякі аспекти формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників	
Торічний О. В.	318
Університетська освіта з кібербезпеки в умовах війни: основні загрози і виклики	
Трушкіна Н. В.	321
Педагогічні засади дослідження мистецьких проєктів в галузі вокального виконавства	
Федотова І. І.	326
Освітній процес у вищих навчальних закладах України в умовах війни: виклики, правила, перспективи	
Хмель-Дунай Г. М.	330
Масова свідомість як об'єкт медіаконструювання	
Христокін Г. В.	332
Роль фізичних релаксаційних вправ для дітей старшого дошкільного віку в умовах укриття	
Цаплюк О. С.	336
Реалізація студентоцентрованого підходу в освітньому процесі ЗВО в умовах війни	
Цюняк О. П.	339
Фізична активність студентів закладів вищої освіти в умовах воєнного стану	
Чепіль М. В.	344
Особливості викладання конституційного права України в умовах воєнного стану держави	
Чукаєва В. О.	347

Психологічні проблеми учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану	
Шастко І. М.	350
Освітні аспекти вивчення іноземних мов під час війни та відновлення: проблеми, регулювання, перспективи	
Шикун А. В.	352
The role of digital competence in the professional development of a teacher in current conditions	
Shostak I. I.	356
The Total Physical Response method (TPR) as a way to increase efficiency in teaching English	
Shturba A. O.	359
Залученість українців до волонтерської діяльності	
Юнг Н. В.	362

1. Орлов В. Ф. Теоретичні та методичні засади професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін: авторефер. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04. – «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2004. 45 с.
2. Основи художньої культури. Частина 1 : Теорія та історія світової художньої культури / за ред. В. О. Лозовського, А. В. Анучи-ної. Харків : Основа, 1997. 320 с.
3. Остапчук О. Професійний саморозвиток і самопроекування в системі педагогічної освіти // Шлях освіти. 2007. № 4. С. 13–18.
4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 284 с.
5. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технології. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ : ВПЮЛ, 2000. 636 с.

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, ПРАВИЛА, ПЕРСПЕКТИВИ

Хмель-Дунай Г. М.

кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації

та соціально-гуманітарних дисциплін Вищій навчальній приватний заклад

«Дніпровський гуманітарний університет» м. Дніпро, Україна

Україна, яка зараз переживає складний період в історії незалежності своєї державності, стикається з низкою викликів у всіх сферах державного та суспільного життя. Однією з найважливіших і найскладніших з яких є збереження і розвиток освітнього процесу у вищих навчальних закладах в умовах війни та під час повоєнного відновлення. У цій статті ми розглянемо основні виклики, правила та перспективи освітнього процесу в Україні у цей період.

Виклики у вищій освіті в умовах війни:

Перше, що потрібно враховувати, – це збереження життя студентів, викладачів та співробітників навчальних закладів. Воєнні дії створюють серйозні перешкоди для нормального функціонування університетів, особливо тих, які розташовані в прикордонних районах.

Подальший виклик полягає у забезпеченні неперервності освітнього процесу. Зміни в графіках, переселення студентів та викладачів, евакуація із зон, що перебувають під загрозою руйнації, – все це може вплинути на якість та стабільність навчального процесу.

Крім того, важливо зберегти академічну свободу та незалежність вищих навчальних закладів. Умови війни можуть створити тиск на освітній сектор з боку політичних чинників або змусити відмовитися від певних демократичних стандартів.

Один з основних принципів управління освітнім процесом у вищих навчальних закладах у воєнний час – це підтримка безпеки всіх учасників навчального процесу.

Процес може включати заходи безпеки на території закладів, організацію евакуаційних планів та надання допомоги тим, хто опинився у зоні конфлікту.

Для забезпечення неперервності навчання необхідно розробляти плани дій у випадку війни або воєнного стану. Це може включати створення альтернативних форм навчання, таких як дистанційні курси або відеолекції, щоб забезпечити можливість навчання для всіх студентів, незалежно від їхнього місця знаходження.

Також важливо зберегти і захистити академічну свободу. Вищі навчальні заклади повинні залишатися нейтральними у політичних конфліктах та дотримуватися принципів вільного обміну ідей та думок. У повоєнний період, коли військові дії завершуються і країна розпочне процес відбудови, важливо приділити увагу

і розвитку освіти.

Одним з ключових завдань є відновлення інфраструктури навчальних закладів, що може бути пошкоджено під час бойових дій. Це може включати ремонт будівель, закупівлю нового обладнання та забезпечення навчальних матеріалів.

Також важливо забезпечити психологічну підтримку для студентів та персоналу, які пережили воєнні травми. Це може включати консультування, психотерапію та інші форми підтримки, які допоможуть їм адаптуватися та повернутися до нормального життя та навчання.

Нарешті, важливо розвивати освітній процес, враховуючи отриманий військовий досвід та нові глобальні виклики. Це може включати розробку нових програм, спрямованих на підготовку фахівців у сфері безпеки та оборони, а також впровадження інноваційних технологій та методик навчання широким верствам населення.

Освітній процес у вищих навчальних закладах в умовах війни та після неї стикається зі своїми власними викликами та перспективами. Збереження безпеки, забезпечення неперервності навчання та захист академічної свободи – це лише деякі з ключових завдань, які стоять

перед освітнім сектором в такі складні часи. Проте за належного управління та злагодженої роботи всіх зацікавлених сторін можливо забезпечити стабільність та розвиток освітнього процесу навіть у найважчі часи. Також варто приділяти увагу, можливості та час для спілкування, навчання осіб з особливими фізичними, психоемоційними воєнними травмами. З такою категорією населення варто проводити додаткові курси стабілізації та ліквідації придбаних порушень через військові дії, евакуацію, порушення родинних зв'язків, втрату рідних людей.

МАСОВА СВІДОМІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ МЕДІАКОНСТРУЮВАННЯ

Христокін Г. В.

*доктор філософських наук, професор, професор кафедри реклами і зв'язків з громадськістю
Національний авіаційний університет м. Київ, Україна*

Суттєвим фактором сучасних суспільно-політичних процесів є феномен масової свідомості, вплив якої на сучасну політику став настільки потужним, що не враховувати його неможливо. «Масова свідомість – це колективний розум чи колективне сприйняття, яке розвивається серед суспільства. Це набір ідей, переконань, цінностей та норм, які визначають те, що вважається прийнятним і неприйнятним для певної групи людей» [3]. Боротьба за вплив на масову свідомість і керування нею є основним завданням сучасної політики, особливо в умовах війни. Масова свідомість є об'єктом постійної і все більш зростаючої уваги і агресивного, маніпулятивного впливу з боку ідеологій, мас-медіа та держав. З іншого боку, в умовах війни зростає стихійна активність мас в медіа та вплив на політиків через соціальні мережі. Ця активність може бути як конструктивною, так і достатньо агресивною і навіть руйнівною. В соцмережах ведуться активні баталії щодо політичних подій та рішень влади. Активність в соцмережах, останнім роки особливо, переходить в протистояння не лише між громадянами ворогуючих країн, але і між громадянами однієї країни, які мають протилежні політичні вподобання. Роль суспільної думки в політиці стає все більшою. Саме тому вивчення феномену масової свідомості, її впливу на політику та суспільне життя є надзвичайно актуальним і своєчасним